

intressen och förutsättningar. Att synliggöra bakomliggande motiv är i sig ett steg mot en mer medveten forskning, men det handlar också om att tillämpa en sådan medvetenhet i praktiken så att den inte stannar vid programförklaringar i inledningskapitlen till doktorsavhandlingar och andra böcker. Om detta ska ha någon reell effekt på den samtida etnologiska forskningen räcker det emellertid inte med att forskarna vill främja det goda och bekämpa det onda. Då krävs också genomtänkta ställningstaganden och klarlägganden om vad detta goda är och varför det ska främjas.

Maria Zackariasson, Uppsala

Amalgamations. Fusing Technology and Culture. Susanne Lundin & Lynn Åkesson (red.). Nordic Academic Press, Lund 1999. 137 s. ISBN 91-89116-07-0.

Antologin *Amalgamations. Fusing Technology and Culture* kan med sitt ämnesval beskrivas som en bok i tiden, eftersom den behandlar aktuella teman som informationsteknologi och biomedicinsk teknologi. En av de mest centrala tankegångarna behandlar dilemman och paradoxer som den nya tekniken ställer oss inför såsom problemet att veta "var människan slutar och tekniken börjar", vilket gäller såväl transplantationsteknik som "yttre" teknik. Ett belysande exempel som tas upp är de moderna kuvöserna som sammanlänkar det prematura barnet med teknologins livsuppehållande funktioner. Ett annat centralt tema rör hastighetens och flyktighetens estetik. Konstant hög hastighet gör människor fartblinda eller utmattade, ändå är det konstigt nog genom detta begrepp "den moderna teknologin" marknadsförs.

Antologins författare är, förutom redaktörerna Susanne Lundin och Lynn Åkesson, Robert Willim, Orvar Löfgren, Magnus Wikdahl, Alison Stratton, Kyra Marie Landzelius och Per-Markku Ristilampi. En brist, som kan nämnas i detta sammanhang, är avsaknaden av en författarpresentation. Visserligen kan man på bokens baksida läsa att författarna är etnologer och antropologer, men några rader om var och en av dem i slutet av boken hade varit värdefullt, eftersom inte alla namn är bekanta. Inte minst med tanke på att boken förmodligen är avsedd att nå internationell spridning, hade detta varit önskvärt. I likhet med de flesta antologier lider även denna av en viss spretighet och det är stundtals svårt att finna en röd tråd som löper genom alla

bidrag. Kanske hade det varit bättre att ge ut två publikationer, den ena på temat informationsteknologi och den andra på temat biomedicinsk teknologi. Då hade författarna fått möjlighet att utveckla och fördjupa resonemang, som nu måst utgå eller komprimeras. Det hade också förmodligen varit lättare att renodla ett fåtal teman. Till bokens försvar skall dock nämnas att den nu fungerar som en apitretare för den som intresserar sig för mötet mellan teknik och kultur, en apitretare som förhoppningsvis leder läsaren till en fördjupad bekantskap med de olika bidragsgivarna.

Robert Willim tar i "Semi-Detached. Computers and the Aesthetic of Ephemerality" upp hastigheten och flyktighetens estetik i datavärlden, en intressant diskussion som även återkommer i Löfgrens och Wikdahls kapitel. Bland annat reflekterar man över att den nya tekniken på ett påtagligt sätt är gammal redan när den kommer ut i handeln, eller rent av inte finns enligt principen "inte än, men snart". Teknologin utvecklas med en rasande hastighet i vilken användaren förväntas delta och uppdatera och uppdatera sig kontinuerligt. Morgondagens mjukvara gör snabbt din nyköpta dator ålderdomlig. Willim tar även upp en intressant diskussion angående "semiomorfa" objekt, det vill säga objekt som till det yttre är identiskt lika redan existerande objekt men som har en helt annan funktion och innebörd, en diskussion han gärna kunde ha utvecklat mer.

I "Domesticating Cyberdreams. Technology and Everyday Life" redogör Orvar Löfgren och Magnus Wikdahl för två olika studier. Kapitlet handlar om hur ny informationsteknologi slutligen blir vardag och rutin, såsom tv, radio och telefon. Där finns också en studie från Landskrona om hur IT-entusiasmen går från framtidsutopi till konkreta projekt. Den studien känns inte helt relevant i detta sammanhang. Även om ämnen är till synes besläktade utgör de ingen fungerande helhet och hade förmodligen kommit fram bättre var för sig. Löfgren påpekar också att den nya tekniken med korta och snabba meddelanden mellan medarbetare på kontoret alltid funnits, tidigare som post-it-lappar, nu som e-post. Ny kommunikationsteknik är ibland enbart ett nytt redskap, inte alltid ett nytt beteende. Det finns annars flera intressanta poänger i avsnittet, bland annat den om privilegiet att *inte* kunna bli nådd i dagens snabba kommunikationssamhälle samt nya sätt att hierarkiskt rangordna olika kommunikationsformer.

I "Hidden stories of hearing aids. Technologies and Cultures In-the-Ear" beskriver Alison Stratton bland annat "the social and cultural conditions that produce

and are produced by hearing aids" (s. 65). Här hjälper det läsaren om han/hon är insatt i de dövas kulturella samhälle och vet något om skillnaderna mellan amerikanska och svenska förhållanden vad gäller inställningen till hörselhjälpmedel och teckenspråk. Intressant är dock det faktum att Stratton tydligt ser att funktionshinder påverkar det sociala sammanhanget utifrån vilket man (omgivningen och aktören själv) agerar, vilket å andra sidan inte känns särskilt nytt eller omtumlande. När det gäller hörselhjälpmedel är tekniken idag långt framme och hjälpmedel utprovas noga för varje enskild individ. En del får implantat inopererade, andra bär sitt hjälpmedel till exempel i eller bakom örat. Några menar att det är ett funktionshinder som inte behöver korrigeras och normaliseras, utan att det är bättre att man som döv lär sig leva med sin dövhet och använda teckenspråk. Stratton påvisar också en skillnad i inställning till hörselhjälpmedel beroende på om man är född döv eller blivit hörselskadad senare i livet.

I stället för att presentera mindre delar av två studier, hade Kyra Marie Landzelius kunnat återge en av dem mer utförligt i "Screening preterm babies. From cyborg wombs to virtual attachments". Kapitlet börjar med en redogörelse för den teknik som gör det möjligt för en maskin att fortsätta graviditeten utanför kvinnans livmoder och kvinnans strategi för att hantera situationen samt förhålla sig till maskinen: kuvösen. Nu lämnas man med några frågor obesvarade då flera intressanta resonemang påbörjas men inte avslutas. Flera mödrar till prematura barn "mutade in" sin kuvös med fotografier, nallar och religiösa symboler. Det hade exempelvis varit intressant att få ta del av mödrarnas sätt att känslomässigt knyta an till sina barn när de låg i kuvösen, inte bara moderns förhållningssätt till kuvös/teknik. Den teknologiska livmoder det prematura barnet befinner sig i gör gränsen mellan var maskin och människa börjar och slutar flytande, något som Landzelius beskriver som "The co-dependencies of infant and equipment are hence co-constructed parasitic and symbiotic" (s. 90). Ett sätt att hantera situationen i ett längre perspektiv, dvs. när barnet lämnat kuvösen och sjukhuset, är att söka kontakt med andra i samma situation. Detta gör en del föräldrar till prematura barn på Internet. Landzelius har även studerat detta fenomen, en intressant studie av vår tids sociala kontaktnät.

Per-Markku Ristilampi medverkar med ett kapitel kallat "The Bodily Eye. Reflections on the Era of the Stereoscope". Hans bidrag faller tidsmässigt lite ur ramen för antologin, eftersom det främst behandlar

1800-talet. Detta är dock ingen allvarlig brist, eftersom hans diskussioner anknyter till flera av de övriga bidragen. Det skulle i stället ha varit önskvärt med ytterligare något eller några bidrag som behandlat ett historiskt material, eftersom mötet mellan teknik, kultur och människa ingalunda är ett samtida fenomen, vilket man ibland får intryck av idag. Med stereoskopet som inledande exempel diskuterar Ristilampi hur tekniska innovationer successivt förändrar vår världsbild. (Den s.k. View Mastern är en sentida arvtavla till stereoskopet, som är ett slags optisk apparat med vars hjälp det är möjligt att simulera tredimensionella bilder.) Intressväckande är bl.a. författarens diskussion av termen fetischism, med utgångspunkt i antropologiska, marxistiska och freudianska tolkningar. Helt övertygande är dock inte den refererade Timothy Mitchells beskrivning av termens förändrade innebörd. Ristilampi skriver: "Mitchell describes here how the concept of fetish has changed from analysis of misrepresentation to representation in itself" (s. 111). Kanske är det så, men en mer slagkraftig argumentation från författarens sida hade varit önskvärd.

I "Selection and Perfection. Modern Genetics and the Alien Inside" diskuterar Lynn Åkesson hur människor reagerar på modern teknologi i form av genetiska tester och reproduktionsteknologi. Åkesson har intervjuat familjer som fått s.k. genetisk rådgivning, vilken ges om misstanke om en ärftlig sjukdom finns. Det fall hon tar sin utgångspunkt i handlar om ett till Sverige invandrat par som mist två knappt ettåriga barn på grund av att båda föräldrarna var bärare av ett specifikt sjukdomsanlag, vilket fick ödesdigra konsekvenser för barnen. Central är diskussionen av teman som selektion (vilket här innebär att vi idag har möjlighet att välja vilka barn som får födas), normalitet, perfektion, släktskap och klassifikation. Genetisk rådgivning får nämligen ofta en annan innebörd för människor med annan etnisk och kulturell bakgrund än vår. Det krävs i dessa fall flera översättningsnivåer vid genetiska utredningar: dels en språklig översättning, dels en kulturell, där den svenska verkligheten måste tolkas och översättas till erfarenheter från en annan kulturell kontext. Åkesson närmar sig här utan tvekan en mycket viktig problematik och hennes resonemang kunde med fördel ha fördjupats.

I Susanne Lundins bidrag "Xenotransplantation. Biotechnology and the Reinterpretation of Nature" diskuteras hur människor som mottagit djuvorgan uppfattar xenotransplantationer samt hur etiska och epistemologiska frågor rörande sambanden mellan teknologi, kropp

och identitet uppstår. Utgående från Paul Rabinows diskussion om "biosocialitet" (eng. biosociality), varmed avses att såväl natur som kultur ges nya innebörder, samt Donna Haraways cyborgbegrepp (en metafor för hur avancerad teknologi intervenerar i människors liv) finner Lundin inte helt överraskande att människor som genomgått xenotransplantationer omtolkar synen på vad som är mänskligt och naturligt. Detta, menar författaren, är karakteristiskt för moderniteten och biosocialiteten. Även om utvecklingen inom den moderna biomedicinska teknologin går snabbt och ställer människor inför val som vi för några decennier sedan knappast trodde möjliga, infinner sig ändå frågan om inte människor i alla tider – i viss utsträckning och inom vissa givna ramar – tvingats att anpassa och omtolka sina uppfattningar om kropp, natur och kultur. Lundin ger under alla förhållanden inblick i ett dynamiskt forskningsfält, där mötet mellan humanistiska och naturvetenskapliga infallsvinklar visat sig vara fruktbart.

Språkligt sett är *Amalgamations* en lättillgänglig bok, bortsett från viss terminologi som t.ex. "semior-morfa objekt". En fråga man här ställer sig gäller den tilltänkta läsekretsen. Att boken är tänkt att läsas utanför Sveriges gränser är plausibelt, eftersom den är skriven på engelska. Men är det till de redan införstådda, dvs. andra akademiker, som boken vänder sig eller finns det en bakomliggande tanke om att nå en större läsekrets? Vissa bidrag är skrivna på ett sätt som gör dem relativt lättillgängliga för en bredare publik, medan andra i högre grad är präglade av ett akademiskt språkbruk. Eller är boken tänkt att fungera som kurslitteratur? Om detta får vi ingenting veta.

Sammanfattningsvis kan sägas att *Amalgamations* är en intresseväckande antologi, som visar hur etnologer och antropologer genom en kulturvetenskaplig lins kan betrakta och tolka teknik i vid bemärkelse, ett perspektiv som det är angeläget att vidareutveckla och fördjupa bland humanister.

Birgitta Meurling & Anci Norlén, Uppsala

Lennart Börnfors: *Anori folkupplaga. Släktforskning som folkrörelse*. Landsarkivets i Lund skriftserie 9. Lund 2001. 95 s. ISBN 91-971044-7-7.

"1000 år. En människa kan bli 100. Vikingatiden är bara 10 långa liv bort." Med dessa suggestiva ord inleder Olle Häger och Hans Villius ett av sina uppskattade

historiska program för svensk television. Tanken svindlar inför tidsperspektivet om 1000 år. Det är en lång tid, ofattbart lång på många sätt, men mäter man den i människoliv blir den på ett nästan magiskt sätt ändå överskådlig, gripbar och därför också relativt kort. Genom ett retoriskt knep får Häger och Villius oss att känna släktskapen bakåt som något både naturligt och åtkomligt. Att det också är något som vi människor gärna vill visar etnologen Lennart Börnfors i sin utmärkta lilla bok om släktforskning, *Anori folkupplaga*. Han har där studerat släktforskning som en folkrörelse utifrån ett klassiskt etnologiskt angreppssätt, nämligen genom att fråga ut dem aktivt som håller på.

I sin bok ger Börnfors dels en nyttig historisk tillbakablick på släktforskning som fenomen i vårt land. Han visar dels att forskningen inte är en helt modern företeelse, dels att den en gång handlade om adliga ätter och borgerliga släkter, som ansåg att det var viktigt att belysa sin härkomst för att säkra sin sociala position. Han presenterar också den viktigaste litteratur som genom åren skrivits om släktforskning, dvs. metodologiska handledningar och enskilda släktutredningar. Men det han främst intresserar sig för är vilka drivkrafterna är bakom släktforskningen och varför den kommit att bli en så betydande folkrörelse. Dessvärre definierar han inte begreppet folkrörelse, men han tycks mena att det är en företeelse som engagerar många icke-professionella forskare.

Börnfors drar fram några praktiska förhållanden som bidragit till att främja släktforskningen. Han nämner dels den i Sverige rika tillgången på källmaterial, dels hur tillgängligheten till detta material har främjats både genom tryckfrihetsförordningen och den moderna teknologin. Vårt land har nämligen inte bara stora materialsamlingar att ösa ur, här finns också en lag som medger alla svenska medborgare i princip fri tillgång till materialet. Om släktforskaren en gång var tvingad att uppsöka landsarkiven för att se på originalmanuskript, kan han idag dessutom, tack vare modern teknik, enkelt beställa microfiche-kort av källmaterialet för att studera det hemma i bostaden eller på närmaste folkbibliotek. Dessa förhållanden, menar Börnfors, bidrar till att släktforskning kan utövas av så många.

Men det som mest intresserar Börnfors är ändå individernas, dvs. de aktiva släktforskarnas, personliga motiv till att bedriva forskning. Han ställer sig frågor om hur forskarnas intresse väcktes, hur de började sin forskning, hur de betraktar sin forskargärning och vad de förväntar sig att få ut av den. Inte helt oväntat svarar